

8. Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних системах : постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.2011 № 938.
9. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 1170-VII (1170-18).
10. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015 роки : закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 537-V.
11. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів : розпорядження Кабінету Міністрів України № 259-р. від 5.05.2003.
12. Про Національний архівний фонд та архівні установи : закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2015. — № 316-VIII.
13. Інформація як особливий об'єкт цивільних прав. — Режим доступу: <http://diplomna5.com/ref-28244/>. — Назва з екрана.

В статті проаналізовані нормативно-правові аспекти регулювання інформаційної діяльності.

The article analyzes regulatory and legal aspects of regulation of information activity.

Надійшла до редакції 5 лютого 2018 року

ЖУРНАЛІСТИКА ТА ЗМІ

УДК 654.195:316.77](100=161.2)

Тетяна Гіріна,

доцент, кандидат наук із соціальних комунікацій,
докторант Інституту журналістики

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Проблемологія українськомовного радіомовлення у світовому медіасередовищі

Розкрито проблемне поле дослідження українськомовного радіомовлення в умовах трансформованого конвергентного світового медіапростору. Дослідження міжгалузевої наукової літератури забезпечило систематизацію знань про процес від постановки до розв'язання проблем у науці у формі теоретичної моделі причинно-наслідкової єдності етапів вирішення проблемної ситуації, що дало змогу представити архітектуру дослідження українськомовного радіо у світовому медіапросторі.

Ключові слова: конвергенція, проблемна ситуація, проблемологія, світове медіасередовище, трансформація, українськомовне радіомовлення.

Постановка проблеми. Теоретико-методологічні засади дослідження українськомовного радіо у світовому медіапросторі є конструктом для усвідомлення проблемного поля соціально-комунікаційної діяльності. Важливість реального конструювання наукових аспектів, що потребують відповідей, лежить у площині переходу від релятивістських суджень до обґрунтованого вирішення проблемної ситуації з екстраполяцією підсумків на практичний ґрунт. Це завдання, в об'єктивній ситуації інтенсифікації професійного-виробничих темпів, може бути обмежено щодо комплексного системного споглядання за трансформацією інституту сучасних медіа, зокрема через наукове визнання історії, етапів становлення, до трансформації в умовах глобального світу в перспективі, що визначаємо радше не роками, а етапами еволюції технічно-інженерної думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У 1960-х рр. на теренах СРСР зафіксовано перші спроби заповнення наукового дефіциту у сфері проблемології. В. Глушков, В. Брановицький, О. Довгялло

тлумачили її як "спеціальну наукову дисципліну, що досліджує завдання (а також засоби, способи і процеси їх рішення)" [3]. Дослідники пропонували розглядати проблемологію як галузь системології (загальної теорії систем). Першу докторську дисертацію у цій сфері, присвячену гносеологічному аналізу наукової проблеми за авторства Є. Жарікова, захищено 1968 р. В Україні старт науковому осмисленню перспективної науки дала кандидатська дисертація В. Макеєва "Проблема як форма мислення" (Київ, 1970). Дослідник математичної психології, педагог Л. Фрідман 1972 р. виклав напрями досліджень у проблемології (Київ, 1972), а 2001 р. деталізував наукове уявлення про науку, репрезентувавши її квінтесенцію у підручнику "Основи проблемології". Праця залишається взірцевою та слугує підґрунтям для досліджень у різних сферах наукового знання, зокрема з хімії, фізики, біології Л. Обухова, психології М. Казакова, педагогіки В. Утьомова та ін. Кандидат філософських наук О. Гасяк 1977 р. вивчав гносеологічну природу наукової проблеми, нині його автор-

ству належить низка праць із цієї тематики, зокрема в аспектах епістемного потенціалу наукової проблеми та аксіопотенційності ідеї в її структурі. Варта уваги праця, присвячена вивченню генези та розв'язанню суспільної проблеми авторства В. Куценка, який 1988 р. здійснив методологічний аналіз обраної сфери. Цінні висновки, зроблені В. Різуном, І. Михайлином, А. Баксаковим, М. Туленковим, О. Бур'яком, В. Горбуною, Л. Лук'яною, В. Нікіфоровим, В. Болотовським в аспекті генези, структури, функцій, поняттєвого апарату, прикладної проблемології.

На міжнародній науковій арені широко представлено праці, в яких крізь призму різних галузей суспільного знання представлено системне бачення складних проблем у процесі вирішення наукових завдань. Зокрема, Ф. Парра-Луна в межах системи науки й кібернетики розглянув структуру проблемології та підходи до визначення наукових проблем. Китайські дослідники К. Лай, Д. Лі та австралійський учений Н. Скотт наукову проблемологію осмислювали в контексті туристичної галузі. Соціальну проблематику як частину проблемології розглядала канадська дослідниця П. Арнопулос. Публіцистичний вимір проблемології з 1976 р. реалізується у Бельгії, де Союз міжнародних асоціацій готує "Енциклопедію світових проблем і людського потенціалу". Глобалізація та технологічний поступ, на думку дослідника методології управління комплексними проблемами Ч. Франсуа, у ХХІ ст. стали причиною того, що складні проблеми, різні аспекти яких не стикалися раніше та не чинили взаємного впливу, нині досягають критичного рівня. На його думку "вирішення гострої наукової проблеми активізує роботу зі зняття подібних проблем за напрацьованою методологією та знижує вірогідність комплексного детермінізму (нелінійності)" [8, с. 8].

Мета статті — розкрити проблемологію дослідження місця українськомовного радіомовлення у світовій парадигмі соціального інституту радіо в умовах інтенсифікації процесів трансформації та конвергенції у галузі.

Матеріали і методи. Дослідження передбачало використання комплексу теоретичних (аналізу, аналогії), теоретико-емпіричних (індукції, дискурс-аналізу) методів, а також емпіричного методу моделювання для побудови оптимальної структури дослідження українськомовного радіомовлення в умовах технічного прогресу. В рамках системного підходу за допомогою методу критичного аналізу наукової та методичної літератури через актуалізовану та потенційну джерельну базу напрацьовано матеріал для розв'язання системно значущої наукової проблеми щодо усвідомлення потенціалу радіо в системі соціальних інститутів, оновлених під дією технічного прогресу. Розглянутий комплекс наукових праць дає можливість стверджувати, що проблемологія — це міждисциплінарна наука з системними характеристиками: історіографією, науковою базою, формалізованим термінологічним апаратом, методологією тощо. Про міждисциплінарність свідчить використання її інструментів у категоріях інформатики, педагогіки, психології, психотерапії, соціальних комунікацій, туризму,

філософії та інших сфер залежно від науково-виробничої потреби.

Виклад основного матеріалу дослідження. Притаманні проблемології риси системності, на думку В. Нікіфорова, виявляються через характеристику системи, її дескриптивних термінів, комплекс процедур-регулятивів, засобів і методів відображення проблемної ситуації, цілісності уявлення про проблему, базу епістеміологічних одиниць (емпіричних даних і суджень про проблемну ситуацію, її моделей, онтологічних схем і картин). Проблемна ситуація, за визначенням дослідників історії, філософії та методології науки Н. Багдасар'ян та В. Горохова "має складний характер, представляючи систему пов'язаних між собою завдань і питань, а рішення, очевидно, вимагає виходу за межі відомих теоретичних уявлень і методів" [1].

Термінологічний апарат, який супроводжує процес структурування проблеми в науці, визначається основними змінними, які умовно зобразимо у вигляді ланцюжка, основою якого є проблемна ситуація. Причинно-наслідкові зв'язки з'єднують її з проблемною галуззю, середовищем проблемної ситуації, проблемою, науковою проблемою, завданнями та рішеннями [7, с. 28]. Вважаємо за доцільне додати такі змінні, як рефлексія на проблему та трансформація системи у підсумку її розв'язання. На думку В. Нікіфорова, кожна проблемна ситуація має потребу до вирішення (що існує об'єктивно та усвідомлену), а також засоби його забезпечення (обґрунтовані та досягнуті) [7, с. 32]. До характеристики наукових проблем В. Горбунова відносить опис їх у наукових категоріях, імпліцитність (рішення закладено у самій проблемі), операціоналізацію (максимальну орієнтацію на практику), набуття наукового знання, практичну значущість [4].

Стандартизація методологічного забезпечення проблемології має потенціал до набуття молодого наукової форми загальної теорії проблем. Для цього потрібно розробити та оптимізувати для використання на практиці комплекси внутрішньогалузевих методологічних баз. У рамках загальної метатеорії кожна галузь вільна у виборі унікального набору методів, що перебувають у площині проблемного методу дослідження. Зокрема, для аналізу проблемної ситуації В. Нікіфоров пропонує використовувати комплекс методів у складі побудови морфологічних таблиць, синектики (фіксації "ядра" проблеми), мозкового штурму, методу суперпозиції та інших [7, с. 13—14]. Сутність наукової проблеми у галузі соціальних комунікацій можна визначити, спираючись на загальну методологію аналізу та вирішення проблемної ситуації, ґрунтуючись на мотивації до вирішення та моделюванні внутрішньогалузевих підходів до розв'язання наукових проблем.

На думку дослідників методології науки О. Баксакова та М. Туленкова, правильна постановка проблеми проходить три етапи:

- кристалізація проблеми за підсумками вивчення наявних суперечностей досліджуваного явища;
- моделювання структури проблеми (опис тем, підтем, необхідних для вирішення питань);
- визначення її суспільної актуальності, практичної значущості, дефіцитності результатів [2].

Напрацьовані дослідниками різних галузей знань теорії процесу від постановки до розв'язання проблем у науці зобразимо у вигляді теоретичної схеми причинно-наслідкової єдності етапів вирішення проблемної ситуації (схема 1).

Наявність суперечностей є природним результатом пошуку суспільством оптимального шляху до розвитку. Усвідомлення та кристалізація проблеми неможливі без введення суб'єкта наукової діяльності до соціального контексту. Важливу роль відіграють "методологічні установки, ціннісні орієнтації, стиль мислення, картина світу, концептуальний апарат, використовувана мова" [6, с. 33]. Постановка проблеми через "виявлення протиріч у наукових уявленнях щодо рис, характеристик і властивостей об'єкта пізнання" [5] є першим кроком до її

розв'язання, адже те, що автор артикулює проблему, свідчить про його готовність працювати над нею.

Схема засвідчує потенціал науки як до теоретичного розв'язання наукового завдання, так і до зміни галузі, її трансформації, що є завершальним етапом роботи над вирішенням проблеми. У результаті накладення отриманих науковцем знань (результатів розвідки) на емпіричний вимір досліджуваного об'єкта ідеальною є модель, за якої отримані дані стануть цінним джерелом, а імплементація — імпульсом для змін у системі. Брак подібних зрушень може свідчити як про помилки у роботі автора (істинність визначеної проблеми, логіка думки, обґрунтованість висновків тощо), так і про кризу соціальних механізмів, що перебуває поза компетенцією дослідника.

Схема 1. Вирішення гострої соціальної проблеми у науковому процесі

В умовах глобалізації систем відбувається переосмислення ролі медіа в загальному полі роботи з інформацією. Фахівці зауважують про зникнення численних секторів інформаційної діяльності, а фактично — поглинання їх Інтернетом. Проте саме ці процеси дали поштовх до трансформації ЗМІ, що її вважаємо природною орієнтацією системи на оновлення. Міжкультурна комунікація, безальтернативність відкритості та доступності створюють прецедент свободи вибору інформації, що спричиняє породження нових проблем. За майже столітню історію радіофір українською мовою зазнав трансформацій, що сьогодні дає

змогу досліджувати його як мультимедійний складник світового медіасередовища, конкурентний і прибутковий суб'єкт українського медіаландшафту. Радіостанції різних форм власності в Україні та за кордоном формують нині українськомовний радіофірний контент, який відзначають вербальні й акустичні традиції, тенденція до конвергентності та міжкультурної комунікації, що потребує наукового осмислення.

Ґрунтуючись на моделі визначення проблемної ситуації В. Нікіфорова, наведемо архітектуру проблемології дослідження українськомовного радіо у світовому медіапросторі (схема 2).

Схема 2. Проблемологія дослідження українськомовного радіо у світовому медіапросторі

Досліджувана проблемна галузь — соціально-комунікаційна діяльність радіомовлення в умовах глобалізації, що у широкому розумінні є загальною системою суспільного знання. Середовищем проблемної ситуації вважаємо мультикультурне світове радіомовлення як мультимедійний складник глобального світу медіа. Проблема ситуація українськомовного радіомовлення як складника міжнародного медіаконтексту визначається його внутрішніми викликами (конкурентністю, фінансовою ефективністю) та зовнішніми перспективами. Для цього потрібно розв'язати комплекс проблем, пов'язаних із тотальною "недооцінкою" радіомовлення рекламодавцями, що стає причиною зниження його конкурентоспроможності, зменшення аудиторії через програш технічно мобільнішим ЗМІ, внутрішнім компромісом на шляху до модернізації та конвергентності власної діяльності радіостанцій тощо. Проблема визначається безальтернативністю інтеграційних процесів в українськомовному радіомовленні як частині глобального медіапростору та потенційно сильному гравцю на ринку з огляду на включеність України до міжнародного медіапроцесу, потужне представлення національними громадами по всьому світові, інтерес до країни як самобутньої держави з автентичним європейським світосприйняттям, орієнтованим на спільні цінності.

Висновки. Вирішення внутрішніх проблем у галузі через приведення її до світових стандартів стимулює розвиток сучасного українськомовного радіомовлення не лише як частини національного медіапростору, а й складника світового медіасередовища. Вхідження у глобальний контекст медіа можливо за умови поєднання професійного актуального конкурентного контенту та фінансової привабливості радіоорганізацій, зокрема й для закордонних інвесторів, рекламодавців, спонсорів. Рефлексія комплексних складних рішень наукової проблеми виявляється і в опрацюванні її нішевих аспектів: ролі в підтримці інформаційної безпеки держави всередині та поза її межами, створенні інклюзивного радіопростору для особливих категорій слухачів, стимулюванні фінансової перспективності галузі як невіддільного елемента успіху. Мова ефіру як маркер національно-формувального наратива є фактором трансформації системи українського радіомовлення, її відходу від командно-адміністративної колективної свідомості.

Оновлений соціальний інститут радіо в Україні передбачає розвиток мережі регіональних, місцевих інтернет-радіостанцій, розквіт по всьому світові радіоініціатив українців як прояву національної самоідентифікації та акумулювання світового українства. Однак суперечності між об'єктивно обумовленою трансформацією радіомовлення і його конвергенцією визначаються не лише від'ємною актуалізацією, а й прогалинами в усвідомленні цих проблем.

Список використаної літератури

1. Багдасарьян Н. Г. История, философия и методология науки и техники / Н. Г. Багдасарьян, В. Г. Горохов, А. П. Назаретян. — Москва : Юрайт, 2015. — 383 с.
2. Баскаков А. Я. Методология научного исследования / А. Я. Баскаков, Н. В. Туленков. — Киев : Межрегиональная академия управления персоналом, 2004. — 216 с.
3. Глушков В. М. Человек и вычислительная техника / В. М. Глушков, В. И. Брановицкий, А. М. Довгялло. — Киев : Наукова думка, 1971. — 294 с.
4. Горбунова В. В. Экспериментальная психология в схемах и таблицах / В. В. Горбунова. — Київ : Професіонал, 2007. — 208 с.
5. *Методология та організація наукових досліджень.* — Київ, 2017. — Режим доступу: <http://moodle.ipk.kpi.ua/moodle/mod/glossary/showentry.php?courseid=256&concept=Наукова+проблема>. — Назва з екрана.
6. Никифоров В. Е. Докторские диссертационные работы по социальным и гуманитарным наукам : цифровой курс лекций для докторантов / В. Е. Никифоров, Н. В. Никифоров. — Рига : Балтийская международная академия, 2015. — 63 с.
7. Никифоров В. Е. Проблемная ситуация и проблема: генезис, структура, функции (методологический анализ) : автореф. дис. ... д-ра филос. наук / Никифоров Валерий Евгеньевич ; Всесоюзный научно-исследовательский институт системных исследований. — Москва, 1989. — 44, [1] с.
8. Francois P. C. Problemology a methodology for the discovery and management of complex problems / P. C. Francois // The international federation for systems research. — Electronic data. — Laxenburg: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. — Mode of access: <http://ifsr.ocg.at/world/files/Problemology.pdf>. — Title from the screen.

Раскрыто проблемное поле исследования украиноязычного радиовещания в условиях трансформированного конвергентного мирового медиапространства. Исследование межотраслевой научной литературы обеспечило систематизацию знаний о процессе от постановки к решению проблем в науке в форме теоретической модели причинно-следственного единства этапов решения проблемной ситуации, что позволило представить архитектуру исследования украиноязычного радио в мировом медиапространстве.

The problem field of research of Ukrainian-language broadcasting in the conditions of the transformed convergent world media space is revealed in the article. The study of interdisciplinary scientific literature provided systematization of knowledge about the process from setting up to solving problems in science in the form of a theoretical model of cause and effect unity of the stages of solving the problem situation. This allowed to present the architecture of the research of Ukrainian-language radio in the world media space.

Надійшла до редакції 9 лютого 2018 року